

Ще изригне ли някога Витоша?

www.geograf.bg

Не са много хората в България, които познават добре миналото на Витоша. Повечето софийнци също изпитват трудност с въпроса как точно се е образувала планината до града им. Често можем да чуем от хората, че някога, не много отдавна, на билото на Витоша се е намирал кратерът на голям действащ вулкан. От него към небето се издигали черни езици дим, а по склоновете на планината са се стичали потоци лава. По-късно вулканът се затворил и неговата дейност постепенно позатихнала. Така било само на повърхността. Но вътре, в недрата на планината, нажежената магма продължавала да клокочи. Тя клокочи и днес. Събира сили, за да изригне отново с невиждана мощ. Това може да се случи утре или след двадесет, петдесет години. Но неизбежно един ден огнените езици щели отново да се издигнат и нажежената лава щяла пак да потече надолу и да залее столичния град София.

Има ли нещо вярно в тези приказки? Нима огромното туловище на Витоша действително е загаснал вулкан? Науката отговаря на този въпрос доста кратко, ясно и категорично - Не! Историята на Витоша е съвсем друга. Нейната тайна е в нейните недра, във всеки къс скала, в нейните околности. Тази тайна най-лесно се разкрива пред очите на учените, изследващи произхода на Земята и на изграждащите земната кора скали - геолозите. Част от Средногорието Витоша и географски привързаните към нея по-малки планини като Люлин, Плана и Лозенска планина ограждат от юг и югозапад като ограда продълговатата по форма Софийска котловина. Всички те са част от планинска верига, която пресича в паралелна посока страната ни. На северозапад тя започва от съвременната територия на Сърбия, а чрез Черно море се свързва с Понтийските планини в северната част на малоазиат-

ска Турция. В България тази планинска система наричаме Средногорие – пространството между Стара планина на север и Краището и Рило-Родопската област на юг.

Геоложката възраст на планините от Средногорието е по-голяма от тази на Стара планина. Това е причината те да са по-ниски от Балкана, защото по-дълго са били под въздействието на външните релефообразуващи сили. Както Средногорието, така и Старопланинската верига са част от огромния Алпо-Хималийски ороген – верига планини в Евразия, образувани в резултат на сблъсъка на Евразийската тектонска плоча с други тектонски плочи на юг.

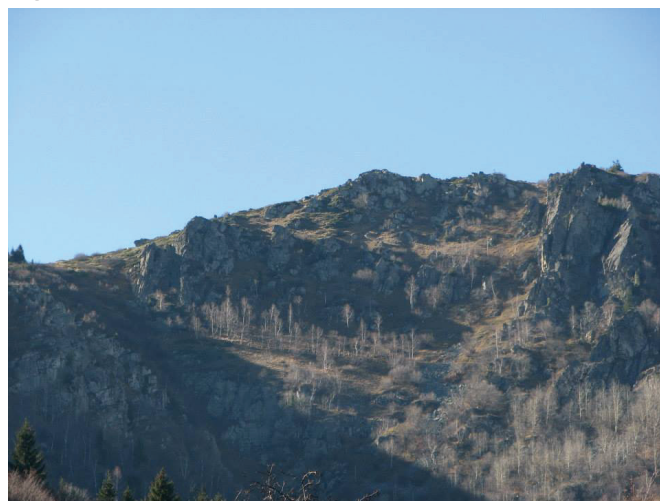
Най-високият връх на Витоша е Черни връх (2290 m). Това прави планината четвърта по височина в България. Планината е една от най-посещаваните от туристи. На територията ѝ функционира природен парк, а заради богатата флора и фауна са обособени и две резерватни територии (“Бистришко бранище” и “Торфено бранище”).

Скалите в планината

Планината Витоша е изградена от вулкански и интрузивни скали. Нейната структура прилича на гигантска ядка, в която се различават сърцевина и обвивка. Вулканските скали, андезити, във Витоша са остатъци от древни вулкани, които са действали преди милиони години. Те са обвивката на планината и опасват като колан ядката от изток и от север. Този колан е отворен само на запад. Към

вулканичната обвивка на планината спадат някои от високите върхове – Големият и Малкият Купен, Камен дел, Копитото, а на север ивицата от вулканични скали продължава по билото на Люлин планина.

Вулканските скали на Витоша

са остатъци от древни вулкани. Витоша не е вулкан.

Андезитите са маслено-зелени, сиви до тъмни скали, изградени от минералите: плагиоклаз, биотит, авгит и амфибол. Сред тях се срещат и андезитови туфи (слабоспоени скали), което обяснява, че изригването на вулканите през древността в района на съвременна Витоша е било под водата. Впоследствие вулканските скали са били подложени на метаморфизъм (видоизменяне).

“Ядката” на Витоша е изградена от интрузивни (плутонични) скали. Тя се е вместила клиновидно сред различни скали. Сред интрузивните скали откриваме габро, монцонити и сиенити. В отделни части на планината

се срещат най-младите по геоложка възраст за планината скали - граносиенити. Тази ядка от интрузивни скали се нарича плутон, който има площ около 12 km². Дължината му достига 13 km, а ширината му - до 9 km.

Начин на образуване

Историята на Витоша започва преди около 90 млн години в началото на горната креда. Тогава Средногорие то не е било още планинска верига, а дъно на дълъг и тесен морски басейн. На юг басейнът стигал до бреговете на Рила и Родопите, а на север ставал плитък и по-обширен, заливайки части от днешните земи на Стара планина, Предбалкана и Дунавската равнина. Последвали геоложки промени, свързани с издигания и потъвания на отделни части в района на днешна Витоша.

В началото на терциера (преди около 65 млн години) Средгорието вече представлявало висока планинска верига. С течение на времето отделни части от него започнали да пропадат, като така се образували някои от котловините в Западна България (Пернишката котловина, например). Въпреки това Витоша продължавала да се издига на фона на динамичната геоложка обстановка в региона. Благодарение на това в отделни геоложки времена тя е била остров, заобиколен от слабосолени и сладководни басейни. Геоложките изследвания потвърждават, че земите около нея са били заливани, а Софийското поле е било дъно на обширен воден

басейн през плиоцена (от около 5 до 2 млн години), като в края му езерото постепенно пресъхва и се оттича. Ландшафтите в района Витоша придобиват характеристики, близки до съвременните.

На билото на Витоша, която не е вулкан!

Happy End

Това е накратко историята на Витоша, на нейното геолошко "битие". Планината и днес продължава да се издига, но бавно. Нейното развитие още не е завършено. Въпреки, че се е зародила преди около 90 млн години, тя е една млада планина, която се намира в "разцвета" на своето земно развитие.

В статията се използвани данни от "Забавна геология", П. Гочев, С., 1958, Държавно издателство "Народна просвета".